

Primer
diccionari
de medicina
il·lustrat

ROSA ESTOPÀ (dir.)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

i

j

h

v

q

f

z

u

y

c

t

b

Medicina per a petits grans lectors

El *Primer diccionari de medicina il·lustrat* ens va semblar un projecte molt interessant des del primer dia. No solament per ser una idea pionera a Europa, sinó pel gran treball en equip que ha comportat, de participació, recopilació i revisió, i, també, per la gran tasca de divulgació que suposa per a la professió mèdica entre els petits de la societat.

Un projecte que implica tants col·lectius diferents, entre els quals els més joves, crea complicitats i sinergies importants. Primer, entre els participants, perquè uneix mons i generacions diferents a través del llenguatge mèdic, però també amb entitats que treballen per la defensa de la professió mèdica i la promoció de la salut com és el Col·legi Oficial de Metges de Girona.

Des del Col·legi estem molt contents de contribuir a l'edició d'aquest llibre i de tenir-lo com a protagonista en un dels actes que organitzem amb més estima al llarg de l'any: el lliurament dels Premis Bonastrucça Porta a la trajectòria professional mèdica. Aquests són uns premis que

vam crear el 2016 per a prestigiar la professió mèdica i la figura del metge, i reconèixer públicament la gran tasca que realitzen els professionals de casa nostra. És en aquest marc, doncs, que presentem el *Primer diccionari de medicina il·lustrat* sota la direcció de la professora Rosa Estopà.

Com a president del Col·legi Oficial de Metges de Girona, però també com a metge actiu, et recomano ferventment la lectura d'aquest diccionari àgil i divertit, que, de ben segur, robarà a petits i grans més d'un somriure.

Els més grans hi trobareu reflectida l'espontaneïtat i l'enginy de la canalla. Els més petits, espero que us ajudi a entendre aquelles paraules tan estranyes que diu el vostre metge, a vegades, quan l'aneu a visitar.

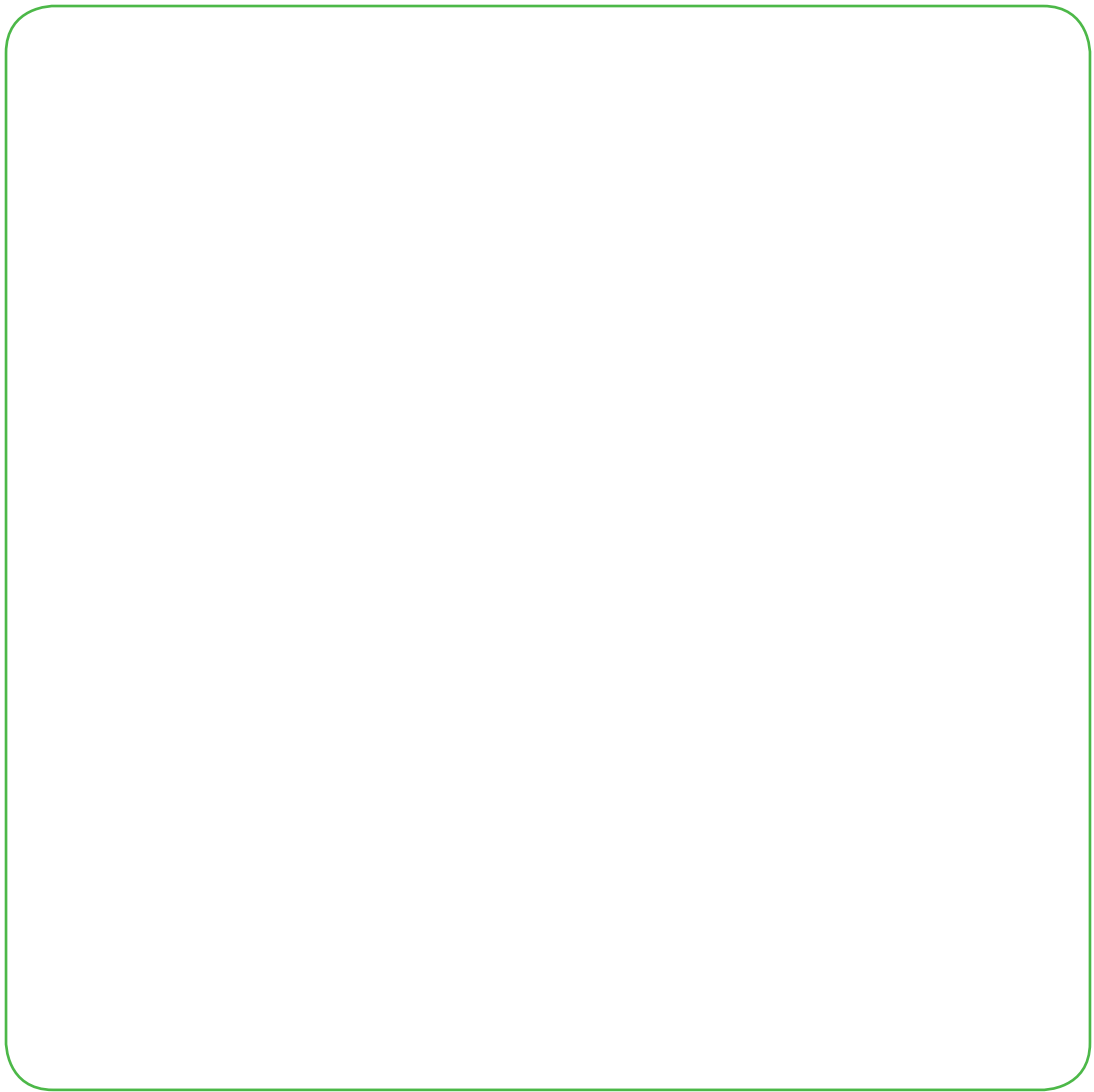
Enhorabona per la iniciativa.

I, sobretot, bona lectura!

Josep Vilaplana i Birba

President del Col·legi Oficial de Metges de Girona

Girona, 6 de febrer del 2018

El *Primer diccionari de medicina il·lustrat* és un llibre que vol explicar el significat i l'ús de les paraules més bàsiques que els nens i nenes senten i fan servir quan parlen de la seva salut i de les seves malalties. Aquest diccionari està adreçat a nens i nenes de sis a dotze anys. En la seva elaboració hi han participat 1.200 escolars de segon, tercer i quart curs de primària d'escoles catalanes. El *Primer diccionari de medicina il·lustrat* és un llibre original, perquè és el **primer diccionari de medicina per a nens i nenes en català**.

Instruccions per a tu, petit gran lector

Què és un diccionari i com es llegeix un diccionari?

Un diccionari és un llibre de consulta que explica què volen dir les paraules, però també com s'escriuen i com es fan servir. Un diccionari de medicina recull les paraules que es fan servir per parlar de salut, que també s'anomenen **termes de medicina**. Aquestes paraules les poden fer servir els professionals de la salut quan parlen entre ells o amb

nosaltres, i també tu quan parles de temes sobre la teva salut amb els professionals de la medicina o amb altres persones que no són metges.

Què hi trobaràs?

A part de paraules que es fan servir per parlar de salut, en aquest diccionari hi trobaràs **moltes informacions diferents**: en primer lloc, les explicacions de què volen dir aquestes paraules amb dibuixos que les representen. Però també, la categoria gramatical de les paraules (si són noms masculins o femenins), informació de com s'han creat certes paraules, relacions entre les paraules del diccionari i informació sobre els contextos en què les usem. A més, el diccionari inclou un atlas del cos humà i un conjunt de verbs que fem servir per a parlar de temes mèdics amb exemples reals de l'ús que se'n fa. Finalment, el diccionari t'ofereix un índex complet per a fer-te més fàcil la cerca de les paraules.

Quantes i quines paraules hi trobaràs?

El diccionari conté **200 noms que serveixen per parlar de salut**, pre-

sentats per ordre alfabètic, i **150 explicacions amb els dibuixos corresponents**. Hi ha també 32 paraules que són sinònimes d'unes altres, és a dir que són maneres de referir-se al mateix, però amb una altra paraula. Al final del llibre trobaràs 33 verbs, que tenen un significat específic en medicina (*desinfectar, curar, injectar, receptar, sagnar*), presentats en frases creades pels escolars, i un atles de 8 dibuixos sobre el cos humà en què hi ha indicats **130 termes**. En total, el diccionari inclou **366 paraules** que pots fer servir per parlar de medicina.

Les paraules d'aquest primer diccionari de medicina són noms molt bàsics que fan servir els experts en salut (com ara els metges, els infermers, els logopedes, els dentistes, etc.) amb un significat específic. Els nens i nenes com tu heu sentit i també heu utilitzat moltes d'aquestes paraules (*al·lèrgia, ambulància, càries, hospital, infecció, mal de cap, operació, radiografia, refredat, termòmetre, vacuna, xarop*, etc.) i potser d'algunes ja en saps moltes coses, però no de totes (*cicatriu,*

discapacitat, dolor, febre, moc, neurona, pell atòpica, poll, trau, vòmit), i segurament d'altres no les has sentides mai o no saps exactament què volen dir (*anorèxia, asma, autisme, càncer, ecografia, malaltia rara, penicil·lina, pneumònia, síndrome de Down, traumatisme, varicel·la, virus*). Doncs aquest diccionari te les vol explicar de manera fàcil i entenedora!

Quines informacions acompanyen cada paraula?

De cada paraula se't dona la categoria gramatical (si és un nom masculí o femení), una explicació del significat (és a dir què és, com és, per a què es fa servir, qui la utilitza, etc.), que va acompanyat d'un dibuix fet per un nen o una nena per a ajudar a fer més clar el que vol dir la paraula. En algunes ocasions, també hi ha informacions per saber en quines situacions comunicatives solem usar un terme (per exemple, de *lipotímia* es diu que «popularment fem servir *desmai*» o a la paraula *mal de coll* es comenta que «quan ens fa mal el coll perquè tenim una infecció, els

metges fan servir **amigdalitis**, que és una paraula especialitzada») o d'on prové una paraula (per exemple, d'*otitis* es diu que «ve del grec antic *ot-*, que vol dir 'orella' i *-itis*, que vol dir 'inflamació'»). Altres vegades et donen informacions que volen desfer idees que sovint tenim sobre determinades realitats i que no són certes (per exemple, de *síndrome de Down* s'avisava que no és una malaltia o que *sobrepès* i *obesitat* no es poden confondre).

Quan una paraula es pot dir de maneres diferents, se'n recullen totes les formes i s'explica en quins casos s'usa una forma i en quines situacions una altra, com ara *cagarines*, *cagarrines*, *caguetes*, **descomposició** i *diarrea* o **cefalea** i *mal de cap*. L'explicació del que significa es posa només en una paraula que sol ser la que fan servir els metges, i totes les altres hi remeten (per exemple, a *mal de cap* es diu «consulta *cefalea*»).

En totes les explicacions es marquen de color vermell les paraules que també estan explicades en algun al-

tre lloc del diccionari, i de color blau les paraules que estan il·lustrades en un dels dibuixos de l'atles.

- 1 Entrada (terme de la medicina)
- 2 Explicació
- 3 Paraula que té una entrada en algun altre lloc del diccionari
- 4 Paraula que es troba en un dibuix de l'atles
- 5 Informació sobre com està formada la paraula
- 6 Sinònim en altres situacions
- 7 Dibuix que ajuda a entendre
- 8 Número de la pàgina
- 9 Primera lletra de la paraula per a cercar més ràpidament

Com l'hem fet?

Aquest diccionari és una **obra** que s'ha fet de manera **col·laborativa** a partir de **coneixement compartit** i **acumulatiu**. Durant tres cursos escolars, 1.200 nens de vuit escoles han treballat per a explicar i dibuixar unes 200 paraules. Aquests infants de segon, tercer i quart de primària s'han convertit en petits-grans lexicògrafs (que són les persones que fan diccionaris). Tot aquest material ha estat digitalitzat i processat per un grup de 12 estudiants universitaris. Diferents experts en llengua, didàctica i medicina, primer han desconstruït les explicacions dels infants i després les han construït de nou. Les explicacions i informacions que se t'ofereix sobre les paraules, s'han seleccionat i elaborat a partir del coneixement acumulatiu que havien aportat tots aquests petits-grans lexicògrafs. De manera que cap d'ells ha escrit una definició del diccionari, però entre totes les informacions que han aportat s'ha construït l'explicació de les paraules del diccionari. Un secret: a vegades hem afegit alguna informació que no ha-

via aportat cap escolar, perquè hem pensat que podia ajudar-te a acabar d'entendre millor una realitat.

Aquests experts han elaborat les definicions amb una llengua planera, i moltes vegades han utilitzat paraules que han fet servir els escolars a les definicions dels nens. A més, totes les paraules especialitzades de medicina que es fan servir per definir, també les pots trobar explicades dins dels diccionari o indicades a l'atles; en algunes ocasions s'ha optat per explicar-te el significat d'una paraula dins mateix de la definició (per exemple, a dins de la paraula *farmàcia* es defineix també *parafarmàcia*). Els experts han seguit un model de definició que inclou oracions que s'adrecen a tu. En algunes ocasions han afegit informació per desfer malentesos que havien detectat en les explicacions dels escolars i, d'aquesta manera, en molts casos la informació addicional té una finalitat didàctica. Per a cada definició els experts han seleccionat un o dos dibuixos. Una de les darreres tasques dels experts ha estat reunir una llista de 33 verbs

amb un significat molt específic en medicina, que els escolars havien utilitzat en les seves explicacions, i seleccionar-ne exemples reals. Finalment, han ordenat totes les paraules alfabèticament i n'han construït un índex que et permet la cerca ràpida.

A més, vam encarregar a Naia Oliver, una alumna de sisè de primària de l'escola Annexa-Joan Puigbert, els dibuixos de l'atles del cos humà i d'una farmaciola per poder completar els termes bàsics de la medicina d'una manera visual.

En conjunt, creiem que et proposem un diccionari original, perquè s'adequa a les necessitats dels infants de primària i perquè està fet a partir del coneixement acumulatiu de nens i nenes de 8-10 anys, i també perquè és un diccionari escolar especialitzat temàticament.

Avis important!

A l'interior del diccionari, l'ús del masculí com a genèric per referir-se al masculí i al femení no respon a cap voluntat de discriminació sexista, sinó a un ús eficient i concís propi

de la llengua catalana i la majoria de llengües romàniques com el castellà, el francès o l'italià. De manera que quan diem, per exemple, *metge* incloem tots els metges i metgesses, o quan parlem d'*infermers* ens referim a tots els infermers i a totes les infermeres; així mateix quan parlem de *nens* volem parlar, naturalment, de totes les nenes i de tots els nens.

Qui l'ha fet? Un diccionari és una obra d'un equip!

Un diccionari és una obra d'equip. Per això volem agrair a tothom que hi ha participat la seva col·laboració. En primer lloc, un agraïment molt gran als artífexs de l'obra: els nens i les nenes de segon, tercer i quart curs de primària de les escoles Annexa-Joan Puigbert (Girona), Escaladei (Cerdanyola del Vallès), Oriol Martorell (Barcelona), Sant Jordi (Pineda de Mar), Sant Nicolau (Sabadell), Santiago Ratés (Vilajuïga), Vallmanya (Sant Esteve de Palautordera), Vedruna Immaculada (Barcelona), i als mestres que, entre els cursos 2015-2018, han acompanyat amb **constància i professionalitat**

la seva feina durant aquest projecte lexicogràfic pioner.

Al Col·legi Oficial de Metges de Girona i en especial al seu president actual, el Dr. Vilaplana, que ha cregut en el projecte des del principi i ha facilitat l'edició del diccionari. També als pediatres del Col·legi, Lluís Mayó, José Manuel Sin, Pilar Vicente, que des de l'**expertesa** s'han mirat la informació com a metges i han fet aportacions molt valuoses per a assegurar la **qualitat i veracitat cognitiva** del diccionari. I també a Ruth Espuche, per facilitar enormement la feina de gestió amb la institució.

El meu agraïment sincer a M. Teresa Cabré; el seu mestratge va fer que em plantejés un treball en **lexicografia especialitzada escolar**, que fos capaç de respectar el Principi d'adequació que proposa en la seva **Teoria Comunicativa de la Terminologia**. Aquesta assumpció va suposar un repte metodològic important, tant en la concepció del *Petit diccionari de ciència* com sobretot en l'elaboració del *Primer diccionari de medicina il·lustrat*.

L'equip d'experts lingüistes ha estat format per:

Mariona Arnau, Aida Celemín, Núria Clapés, Júlia Flores, Laura Llorc, Marina Maimó, Lúcia Ramos, Marta Roviralta, Carla Solé, Claudia Taragó, Yingfeng Xu, alumnes i col·laboradores actives del projecte. Els agraeixo l'interès que han posat en les tasques de selecció, automatització i primera redacció de les definicions. S'iniciaven en el camp de la recerca i ho han fet amb **molta aptitud i vitalitat**.

Jorge M. Porrás-Garzón i Laia Vidal-Sabanés, que han participat amb entusiasme dinamitzant l'equip d'automatització, processant les dades i elaborant definicions. Ells han estat un dels principals **motors impulsors del projecte**.

Sílvia Llach i Sílvia Grisó, que han fet una revisió lingüística de les definicions amb un **ull crític i expert**. Ona Domènech, que ha participat en la lectura final de tots els materials i ha aportat **savis consells**. En algunes de les decisions que hem pres hem

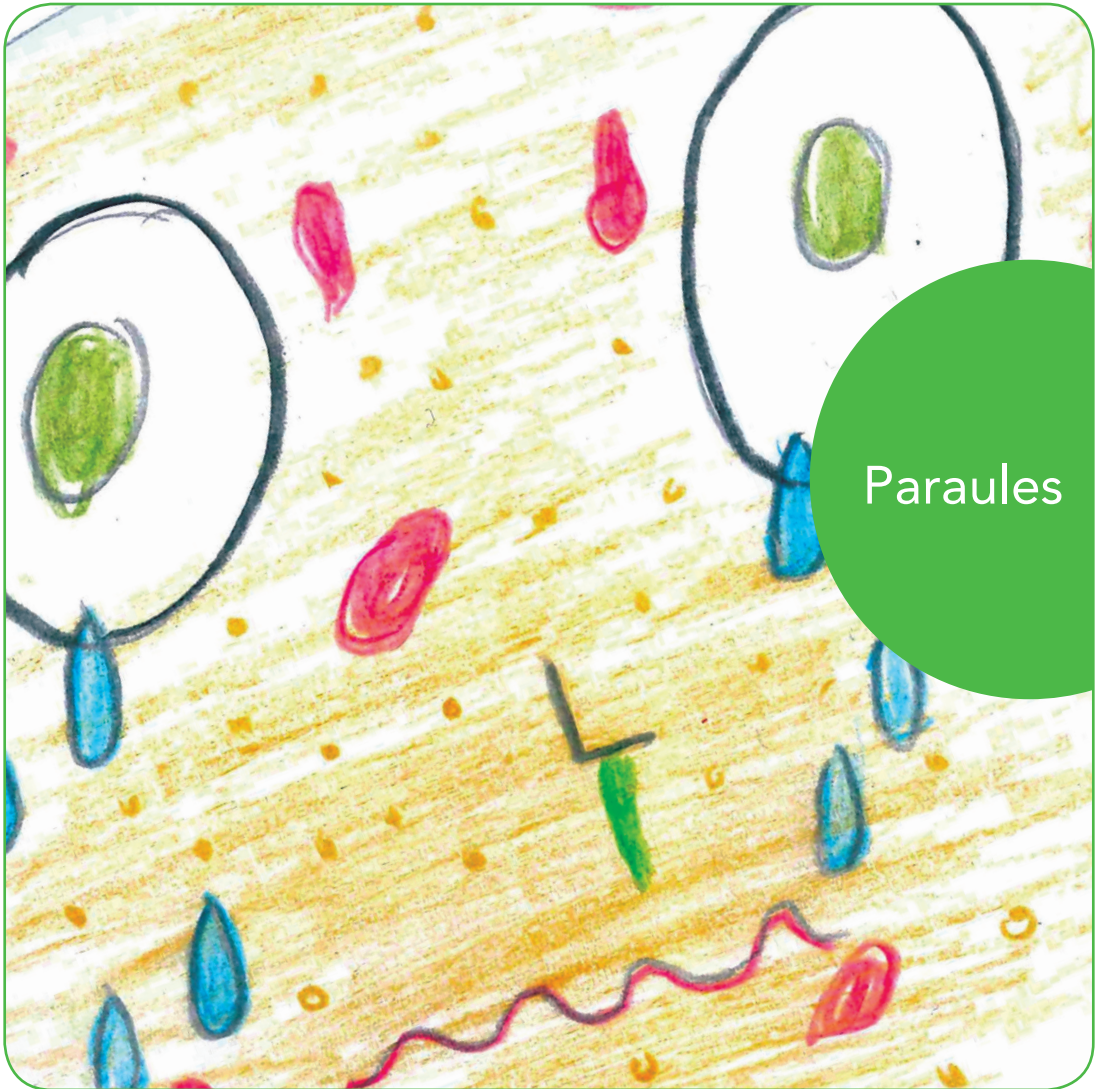
seguir les seves enginyoses recomanacions.

En darrer lloc, tot i que en el fons hauria de ser el primer, perquè ella em va donar les forces per començar aquest nou projecte després del *Petit diccionari de ciència*, agraeixo a la meva filla Sara la seva constant **persistència, alegria i il·lusió** a demanar quan faríem un *altre* diccionari, un en què hi pogués col·laborar: «Mare, has de fer un diccionari perquè hi puguem participar tots els de la meva classe, però aquest ha de ser de color verd!»

El *Primer diccionari de medicina il·lustrat* és, doncs, un llibre fet per moltes persones i creat especialment per a tu. Per això, és un diccionari diferent que pensem que t'agradarà. Molt bones lectures!

Rosa Estopà

Girona, febrer del 2018

Paraules

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z

al·lèrgia

nom femení

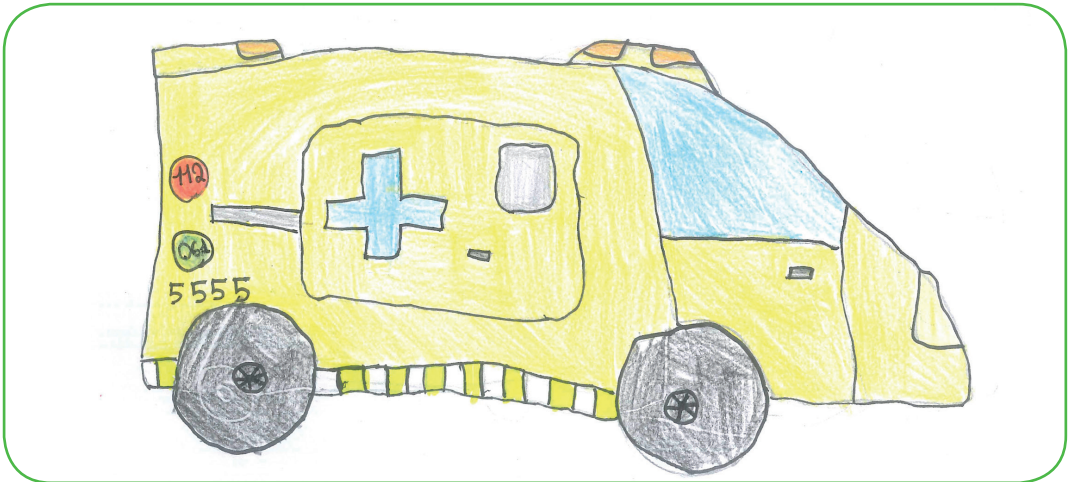
Una al·lèrgia és una reacció que té el **cos** quan no et fa sentir bé alguna cosa o algun animal o planta que toques o menges, o quan hi estàs a prop. Pots ser al·lèrgic, per exemple, a la pols, al pol·len, als fruits secs o al pèl de gats o gossos. Cada persona pot reaccionar de manera diferent: pot ser que tinguis **tos** o esternudis, o que et piqui la **pell** i et surtin **granets**, o que se t'inflamin algunes parts del cos com els **llavis** o les **mans**, etc. Les al·lèrgies no són contagioses i no tothom en té.

ambulància

nom femení

Una ambulància és un vehicle preparat amb una llitera i amb aparells mèdics que serveix per a transportar els malalts i els ferits a l'hospital. Al sostre, té uns llums que giren i una sirena que fan sonar quan s'ha d'anar molt ràpid per a arribar al més aviat possible a un hospital.

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z

amigdalitis

nom femení

L'amigdalitis és una **infecció** de les amígdales, que són dues glàndules que tenim al **coll**. Quan estan infectades per agents infecciosos com **virus** o **bacteris**, s'inflamen i es posen vermelles. I a vegades, fins i tot pots tenir **febre** i estar afònic. Quan tens amigdalitis, cal que beguis molta aigua, descansis i vagis al **metge**. Si no et cures bé, pot ser que t'hagin d'operar. Aquesta paraula ve del grec antic *amígdal-*, que vol dir 'ametlla' per la forma que tenen les amígdales, i *-itis*, que vol dir 'inflamació'. Popularment fem servir **mal de coll**, tot i que no sempre que tenim mal de coll tenim amigdalitis.

Llista
alfabètica

A

al·lèrgia
ambulància
amigdalitis popularment es fa servir **mal de coll**
anàlisi d'orina
anàlisi de sang
anestèsia
anorèxia
antibiòtic
anticòs
antisèptic
apendicitis
asma
autisme

B

bacteri
berruga
bisturí
blau consulta **hematoma**
bronquitis

C

caca consulta **excrement**
caca desfeta consulta **descomposició**
cagarines consulta **descomposició**
cagarrines consulta **descomposició**
caguetes consulta **descomposició**
càncer

CAP també es pot dir **centre d'atenció primària**
càries
cefalea popularment es fa servir **mal de cap**
cèl·lula
centre d'atenció primària consulta **CAP**
cervell
cicatriu
científic científica
cirurgia popularment es fa servir **operació**
cirurgià cirurgiana
clínica consulta **hospital**
coïssor
comprimet consulta **pastilla**
conjuntivitis
constipat consulta **refredat**
cop de calor a vegades també es pot dir **insolació i solellada**
cor
cos consulta **cos humà**
cos humà a vegades també es pot dir **cos**
crema també es pot dir **pomada**
cremada
crosta

D

dentista
depressió
dermatòleg dermatòloga

descomposició popularment es fa servir
caca fesfeta, diarrea, cagarines, cagarrines i caguetes

desmai consulta **lipotímia**

diabetis

diarrea consulta **descomposició**

dieta

digestió

diòptria

discapacitat

dislèxia

doctor doctora consulta **metge metgessa**

dolor

durícia

E

ecografia

epidèmia

escaiola consulta **guix**

esquelet

esquinç

excrement popularment es fa servir **caca**

F

farmacèutic farmacèutica

farmàcia

febre

ferida

fisioterapeuta

fonendoscopi

fong

fractura

G

galteres

ginecòleg ginecòloga

gra a vegades també es pot dir **granet**

granet consulta **gra**

grip

guix a vegades també es pot dir **escaiola**

H

hematoma popularment es fa servir

blau i morat

hemorràgia

hospital

I

incubadora

indigestió a vegades també es pot dir

mal de panxa

infermer infermera

infecció

injecció popularment es fa servir **cop de calor**

insolació consulta **cop de calor**

L

laboratori

lesió

lipotímia popularment es fa servir **desmai**
llàgrima
llitera
logopeda

M

mal d'orella consulta **otitis**
mal de cap consulta **cefalea**
mal de coll a vegades també es pot dir
amigdalitis
mal de panxa consulta **indigestió**
malalt consulta **pacient**
malaltia també es pot dir **trastorn**
malaltia minoritària consulta **malatia**
rara
malaltia rara també es pot dir **malatia**
minoritària
malformació
maltractament
medicina consulta **medicament**
medicament també es pot dir **medicina**
memòria
metge metgessa també es pot dir **doc-**
tor, doctora
microbi
microscopi
miopia
moc
mol·lusc
morat consulta **hematoma**
mort

N

nefròleg nefròloga
nervi
neurona

O

obesitat
oculista consulta **oftalmòleg oftalmò-**
loga
oftalmòleg oftalmòloga també es pot
dir **oculista**
operació consulta **cirurgia**
òrgan
orina popularment es fa servir **pipí**
otitis popularment es fa servir **mal**
d'orella
otorrinolaringòleg otorrinolaringòloga
oxigen

P

pacient a vegades també es pot dir
malalt
pastilla a vegades també es pot dir
comprimit
pediatre pediatra
pell atòpica
penicil·lina
persona
picor
piga
pipí consulta **orina**

pneumònia
poll
pomada **consulta crema**
por
psicòleg psicòloga
pus

Q

quimioteràpia

R

radiografia
radiòleg radiòloga
radioteràpia
recepta
refredat **també es pot dir constipat**
restrenyiment

S

saliva
salut
sang
síndrome de Down
sobrepès
solellada **consulta cop de calor**
suor
supositori

T

TDAH **consulta trastorn per dèficit**

d'atenció i hiperactivitat
teràpèutica **consulta tractament**
teràpia **consulta tractament**
termòmetre
tic
tos
tractament **també es pot dir** **teràpia i**
teràpèutica
trastorn **consulta malaltia**
trastorn per dèficit d'atenció i hiper-
activitat **també es pot dir TDAH**
trau
traumatisme
traumatòleg traumatòloga

U

uròleg uròloga
urticària

V

vacuna
varicel·la
vena
vertigen
vida
virus
vòmit

X

xarampió
xarop

VERBS: Quines accions fem amb les paraules de medicina?

cicatritzar-se

*Tenia una ferida tan gran que em va costar que **se cicatritzés**. (Ràmata, Escola Montagut)*

*Quan et fas un trau i te l'han de cosir o posar grapes, després d'uns dies **se cicatritza** la ferida i només et queda un senyal de la cicatriu. (Sara, Escola Annexa Joan-Puigbert)*

constipar-se

*Normalment els constipats s'agafen a l'hivern, però és millor no **constipar-te**. (Alba, Escola Sant Nicolau)*

*Un constipat és que tens febre, tos, mocs i de vegades tens fred. **Et pots constipar** anant sense suèter. (Elisenda, Escola Annexa Joan-Puigbert)*

cosir

*Una operació és quan vas a l'hospital i de vegades t'han de tallar la pell, després et miren allò que tens i, finalment, et tanquen i et **cusen** el tall obert. (Rita, Escola Annexa Joan-Puigbert)*

*Una operació és que quan t'obren la panxa tens a dins alguna cosa; després et **cusen** a l'hospital. (Roger, Escola Annexa Joan-Puigbert)*

curar

*Un dermatòleg és un metge que et **cura** la pell. (Cèlia, Escola Vallmanya)*

*La quimioteràpia és una medicina que és de color taronja i que serveix per a **curar** malalts i si te la prens, se t'adorm una part del cos i és una droga. (Gabriel, Escola Vallmanya)*

deshidratar

*Un cop de calor és quan tens molta calor i vas sense barret. Et pots desmaria a terra i has de fer servir un paraigua, si no, et **deshidrates**. (Aniol, Escola Annexa Joan-Puigbert)*

La suor és una cosa que surt normalment quan fas esport i corres molt. És

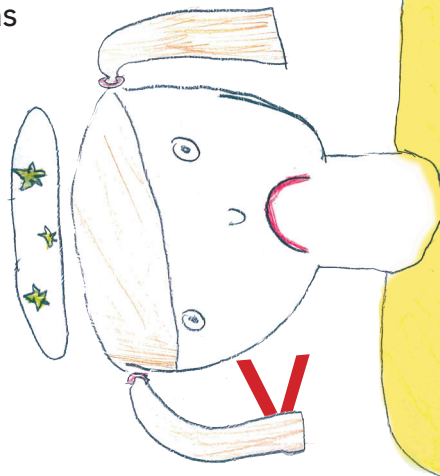

En aquest diccionari hi trobaràs 200 paraules que es fan servir quan parlem de la salut i les malalties. Els autors són 1.200 nens i nenes d'entre 8 i 10 anys. Què et sembla, quin munt, oi? També hi hem posat alguns dels dibuixos que van fer.

Segur que trobaràs que s'expliquen molt bé!

S
O

ISBN 978-84-9883-979-1

3 6 3 5 7

9 788498 839791